

ZGODNJA DANICA.

KATOLIŠK CERKVEN LIST.

»Danica« izhaja vsak petek na celi poli in velja po pošti za celo leto 7 kron, za pol leta 3 krone 50 vinarjev, za četrt leta 2 kroni. V tiskarni sprejemana za celo leto 6 kron, za 1/2 leta 3 krone, za 1/4 leta 1 krono 50 vin., ako bi bil petek praznik, izide »Danica« dan poprej.

Tečaj LIII.

V Ljubljani, 5. oktobra 1900.

List 40.

„Ave maris stella . . . Zdrava sévernica.“

Zdrava sévernica,
Rajska dvérenica,
Mati spasonóсна,
Deva bógoróсна.

Gávrilov: „Radúj se“,
Tebi odjekúj se,
Evi imé izméni,
Mirom nas odéni

Tiraj zlo v mejníke,
Čuvaj spon jetríke;
Slepim svetlo nosi,
Dobro vse nam sprosi.

Boði mater svojim,
On, ki sinom tvojim
Sam se imenúje;
Prosbe tvoje čuje.

Děva, mir modrósti,
Grěhe nam oprósti.
Rěvniñ nas pogledi,
Krotke vseh naredi.

Daj, da žizenj čista
Vzvede nas do Krista;
Vživat ž njim veselje,
Srčne to so želje.

Otcu, Sinu, Duhu.
Tajni v vinu. krubu:
Zveni vedno dika,
Moč in čast velika.

Matvej Andrejevič*)

Cerkve in zvonovi v dekaniji Kranj.

(Dolje.)

XII.

Preddvor.

Težavno je pisati o cerkvi in župniji predvorski, kajti njuno zgodovino krije siva preteklost. Vendar skušamo, oprti na ohranjena poročila, podati nekoliko kratkih beležek; kaj več naj doženejo naši kronisti.

Duhovnja, izročena v varstvo apostolskemu prvaku sv. Petru, je izmed najstarejših na Gorenškem in tekmuje skoro z župnijo sv. Kancija v Kranju. Ko je bila oglejska oćakovina v najvećji veljavi, podaril je patrijarh Peregrin I. (1132—1161) cerkev sv. Petra, ki se je imenovala „Sanct Peter in Newenhoff“ — pozneje Neuhoř in Höflein — z vsemi pravicami in dolžnostimi vetrinjskemu samostanu (monasterium Victoriense, Viktring na spodnjem Koroškem), da bi imeli ondotni menihi-cistercijani boljše dohodke. Dotična listnina nosi letnico 1156. To je prav tisti Peregrin, ki je kot oseben prijatelj sv. Bernarda, ustanovil samostan v Stičini na Dolenskem. Ob tem času oskrbuje cerkev Preddvorom neki Ivan s pristavkom clericus, kar bi utegnilo pomeniti, da je bil Ivan sicer duhovskega stanu, pa še ne mašnik. Već let pozneje (1217) sledimo tu duhovnika z imenom Humbert presbyter. Ker je nastala med kranjsko in preddvorsko duhovščino gledé dohodkov ne-

*) Pod tem imenom zakrit visok sveten uradnik poslal besedilom: »Pridejani so moji prevodi treh dobro znanih cerkvenih pesem. Natisnite je v »Zgodnji Danici« in sicer vsako v drugi številki. S temi prevodi želim vzbuditi zanimanje za neizcrpno cerkveno književnost. Prav srčno me bo veselilo, ako Vam

pošlje kdo boljših prevodov od mojih; — zato pa naj ostanejo moji nespremenjeni . . . Ako boste želeli, pošljem Vam še kak drug prevod, n. pr. »Dies irae« ali »Pange lingua« i. dr. . . . Veselje ob tem nam dragocenem sodelovanji pri »Danici« smo izrazili odličnemu gospodu zasebnim pismom. Uredn.

edinost, sklenila sta (1226) kranjski pleban-nad-dijakon Peter in vetrinjski opat Tomo naslednjo pogodbo: „Kranjski župnik ima pravico do vse desetine v preddvorski duhovniji; preddvorski duhovnik obljubi, da ne bo nikoli opravljal cerkvene službe brez njegovega privoljenja, od pogrebov mu bode dajal gotovo svoto, od daril o prazniku sv. Petra pa polovico.“ Iz tega lahko spoznamo, da je bil Preddvor v taki zvezi s Kranjem, v kakoršni je podružnica z župnijsko cerkvijo.*) Pozneje je postal sv. Peter samostojen, toda kranjski plebani so izvrševali patronat ter predlagali pripravne vikarje. Tako je predložil n. pr. še leta 1595 kranjski župnik Kristof Trayber za Preddvor izbranega vikarja Ivana Fabri škofu Ivanu Tavčar v potrdilo.

Tekom časa se je razvila duhovnija v vele-župnijo, kateri je pripadalo 16 podružnic. Njena nadvlada se je raztegovala po eni strani od Gorič skozi Trstenik in kokrško dolino do koroške meje, po drugi južni strani je segala celo do Kranja. Župnik je bil istinit „Pfarrherr“, imajoč v podporo več pomočnikov, ki so peš in jež oskrbovali dušno pastirstvo. V zapisku iz dne 22. januarija 1819 riše župnik Josip Vodé (1810—1828) malo sliko duhovskega delovanja predjosiopske dobe v sledečih potezah:

„Zum einstigen grossen Pfarrvicariate Höflein dessen Umfang im Durchschnitte 7 Stunden betrug gehörten 16 Filialkirchen. Die in grösserer Anzahl existirenden Hülfpriester durchkreuzten auf und ab die ausgedehnte Pfarr; l'efen, weil sie grösstentheils von den Stolze' führen und Messtipendien leben mussten, durch ganze Monate von einer Kirche zur andern, lasen Messen nach Willkühr der Nachbarschaften, besuchten Kranke und versahen dieselben mit den hl. Sterbesacramenten, um dadurch auch, weil sie nicht dotirt waren, da oder dort zu ihrem leichtern Auskommen einen Zehrpennig zu erhaschen.“

Sedaj nastopi vlada cesarja Josipa II. (1780—1790), ki je bila za duševni razvoj našega naroda zelo pomenljiva. O njenih slabih straneh ne govorimo tukaj, ker imamo v mislih le novo upravo župnij, v marsikaterem pogledu koristno za ljudstvo in tudi za duhovščino samo. Oddaljeni župljani so imeli dolgo in večkrat težavno pot k službi božji, bolnikom je dohajala pozna ali celo prepozna dušna pomoč, otroci so doraščali brez pouka. Duhovniki niso dobivali stalne plače, ker je bilo le malo samostojnih, večina je hlapčevala vele-župnikom, oblastnim gospodom z dobrimi dohodki in mogočno besedo. Škofijstvo in vlada ste odpravili centralizacijo in ustanovili iz obširnih plebanij več samostojnih duhovskih služeb z imenom „lokalne kapelanije.“

*) Prepis omenjene listnine se hrani v ljubljanski semeniški knjižnici.

Tedaj se je odprla marsikateremu dušnemu pastirju boljša prihodnost, da je stal zanaprej na lastnih nogah. Važen spremen se je izvršil posebno Preddvorom; tako razkosana je bila menda malokatera župnija. Ob koncu 18. veka so jej vzeli nad polovico župljanov in izmed sedmero podružnic (Predoslje, Britof, Suha, Kokrica, Teteniše, Trstenik, Kokra) napravili samostalne duhovnije: Predoslje, Trstenik, Kokra, vse tri ustanovljene leta 1787. Podružnice Primskovo, Rupa in Čirčiče so pripadle Kranju, ostalih šest pa je obdržal sv. Peter in je ima še danes (Srednja Bela, Breg, sv. Jakob, sv. Lavrencij, sv. Nikolaj nad Mačami in sv. Klemen v Tupaličah).

Poleg tega, da je izgubila župnija toliko sveta ob periferiji, zadela jo je prav ob tem času še druga nezgoda. Podružnice so imele več lastnih zemljišč, ki so se dajala deloma v najem, deloma so je vzivali dotični cerkveniki mesto plače v denarju. Od gotove strani se sproži misel, da bodo posestva več nesla, ako se prodajo in skupljena glavnic naloži na obresti. Cenili so jo za malo svoto 2900 gld. in določili dan, kedaj se vrši očitna dražba. Kupci pridejo, a pové se jim, da bo dražba še-le popoludne. Ko odidejo, prodala so se kar hitro zemljišča s pretvezo: „Weil keine Käufer vorhanden waren, erstand Herr L. B. die ganze Kirchengült der Pfarre Höflein um den Betrag von 3000 Gulden.“ Pravijo, da je pobiral kupec denar celo iz cerkvenih škrinjic, češ, „vse je sedaj moje.“ Največja krivica pa je bila, da cerkve baje tudi teh 3000 gld. niso prejele. Neverojetno! Koliko bi imel vsled popustljivosti v tej reči krivde takratni župnik Andrej Novak — ne moremo preiskovati. To se je zgodilo 1788. Da-si je preteklo od tega leta že mnogo časa, vendar škof Anton Alojzij Wolf ni mogel mirovati, zvedši o famozni prodaji. Sklicujoč se na še žive zanesljive priče — med temi je bil osobito predosljski župnik Ivan Jarnovič, ki je ob koncu 18. veka kapelanoval Preddvorom — vložil 1829 pri vladi prošnjo, naj se zadeva preišče. Toda kamorna prokuratura mu odgovori, „dass die Annullirung des fraglichen Verkaufes wegen bei der Licitacion stattgehabten Unförmlichkeiten nach Verlauf von 40 Jahren unter die frommen Wünsche gehört.“*) Pripomniti pa moramo, da se je L. B., ki je tako „dober kup“ skupaj spraval toliko posestva, pozneje skazoval dobrotnika cerkvam ter skušal krivico popraviti z dobrodelnostjo.

*) Glej obsežne akte v ljubljanskem škofijskem arhivu.

nad pokrajino. Kdo ne zna tega, s čimur se Lourdes odlikuje, namreč mesta z njega mno-

Posezimo še nekoliko nazaj, da vidimo, kako lice je imela župnija v dobi verskih zmešnjav. Ljudstvo ni dosti maralo za luterane. Predikant Jernej Knafelj, katerega je podpiral graščak na Brdu pri Kranju, je imel pred Preddvorci velik „rešpekt“; še skozi Tupaliče ni upal iti, ampak jo ubral kar čez hribe v kokrško dolino (1585). Izvedel je namreč, česa naj se nadja, ako ga zasačijo v preddvorski okolici. Da so ga mislili sleči in obleko za dobro napojnino poslati v župnišče, da mu je grozil župnik na leci celo s smrtjo, vjemalo se pač ni s krščansko ljubeznijo in zato tega ne moremo zagovarjati, a dokaz imamo, da je bila duhovščina z župljani ob onem času vdana katoliški veri.

Izmed župnijskih matic je najstarejša poročna knjiga, katero je začel spisovati vikarij Ivan Toporiša 1632, rojstna sega do 1678, najmlajša je mrliška iz leta 1686.

Cerkev je visoka, rotundi podobna stavba, znotraj 27·20 m dolga in 15·25 m široka. Precej manjša stara cerkev je imela samo tri oltarje, v velikem sv. Petra z zidanim tabernakljem, na evangelijski strani Mater božjo, na listni sv. Nikolaja.*) Razširili so jo, ali prav za prav zgradili skoro novo, leta 1751 ob župnikovanju dr. Frančiška Rabič. Ko je odšel 1741 njegov prednik Simon Vačavnik (vnet gospod, ustanovnik sv. stopnic) kot vodja k sv. Joštu, sledil mu je Rabič ter s polotil zidanja. Rabič je bil veljaven mož, ordinarijat ga hvali, da ima vse dobro vrejeno in ga stavi drugim v izgled. Letnico zidanja nam kaže kronogram pri glavnem vhodu: **MIRO DEO AC SANCTO PETRO APOSTOLO**. (Čudovitemu Bogu in sv. apostolu Petru). Leto pozneje (1752) jo je posvetil škof Ernest Amadej grof Attems, kar kaže drugi kronogram nad glavnimi vratmi z besedami: **AB ERNESTO AMADEO CONSECRATA IN HÖFLEIN**. (Posvečena po Ernestu Amadeju Preddvorom). Sedanja cerkev je župnik Ivan Debeljak popolno prenovil. Podoba v velikem oltarju predstavlja Krista, ki daje sv. Petru ključne nebeškega kraljestva (slika Ivan Wolf-ova). Tabernakelj je bil nov 1871. V četerih stranskih oltarjih častijo Mater božjo (slikal Janko Urbančič), sv. Josipa (Tomec iz Šentvida), Krista pri zadnji večerji (Ivan Wolf) in sv. Nikolaja (Janko Urbančič). V podzemeljskih pro-

*) In ecclesia reperta sunt tria altaria: primum s. Petri in choro, secundum in cornu evangelii B. M. V. sacrum, tertium in cornu epistolae b. Nicolao dicatum. In altari maiori tabernaculum quodam lapideum ex muro exstructum.

Škofjski vizitacijski zapisnik 2. sept. 1631.

starih so veliki kleti podobne rakve z dvema oddelkoma, en del je pred velikim oltarjem, drugi pa sredi cerkve; v njih počiva več duhovnikov. Okoli cerkve se razteguje pokopališče, katero so razširili 1842.)*

Masivni zvonik stoji poleg glavnega vhoda ob koncu ladije. Sezidan na široki podlagi se stiskuje proti vrhu, da je videti pri velikih linah precej ožji kakor v pritličju. Spodnje okno je ostanek nekdanjega gotskega sloga. Trije zvonovi pojejo v desdur trizvoku z glasovi des—f—as = 1, 3, 5. Premer jim je 142 : 108 : 92 cm.

Veliki zvon tehta 2850 funtov. Križ, Jezusovo in Marijino srce, sv. Peter, sv. Florijan. Vliil Anton Samassa 1862 Glas ima mogočen in dolgo trajajoč odmev. Ker mu je v stolpu dovolj prostora za tek, giblje se neovirano semintje, odtod veličastnejše donenje. Nov veliki zvon so dobili Preddvorci že leto poprej (1861), toda takega, da ga kar niso mogli poslušati. Menda so ga kar vrgli iz stolpa, da je moral zvonar razbiti kose spraviti v Ljubljano in vliiti sedanjega.

Srednji z rezkim glasom, ki se sliši daleč okoli. Vliil ga je Gašpar Franchi v Ljubljani leta 1708. Marija z Jezusom v naročju, sv. Peter, sv. Pavel, sv. Nikolaj, posoda podobna moštranci. Ob klobuku se čita: **ECCE ✠ DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI, FUGITE PARTES ADVERSAE**. (Glej križ našega Gospoda Jezusa Krista, bežite sovražne moči). Ob spodnjem robu: **ME SANCTO PETRO PLEBS HÖFLEINENSIS FUDIT ✠ TUNC LOCI PAROCHO A. R. D. MATTHAEO SENUSKHAR ✠ DOMINUS FRANCHI FECIT**. (Preddvorska župnija me je napravila sv. Petru, ko je župnikoval tukaj veleč. g. Matej Senuškar. Vliil g. Franchi) V tem napisu sta dva kronograma: eden pred prvo zvezdo, eden za drugo zvezdo. Vsak daje letnico 1708

Mali je Ivan Jakob Samassov zvon iz leta 1770. Križ, sv. Peter sedeč na stolu s ključi v roki, svetnik s čelado na glavi in z butaro (s snopom?), sv. Ivan Nepomuk s križem in palmovo vejo.

Župnik Josip Lavtižar.

LOURDES.

(Vezilo devici Mariji, Rožnvenški kraljici).

Lourdes more se zvati drugo glavno mesto Francoske. V Parizu se steka ves blišč in sijaj sveta, v Lourdes pa se družijo cvet katoliškega življenja. To mesto oznanjuje slavo blažene device Marije, nje Brezmadežno spočetje. Tja prihaja na leto do 800.000 romarjev. Mesto leži v dolini reke Gav ter more tekmovati z najlepšimi okraji Pirenejskega gorovja. Tu je krajevina visokih planin, snežnik gleda tja doli in dasi tu ne vlada več tihota in samota planskega sveta, ker se romarski ljud vedno pomika proti duplini, plava pa sladki mir Božji

) Tu pod lepim spomenikom pokopan kot brezniški župnik Preddvorom zamrli Lovro Pintar (2. avg. 1814, † 10. sept. 1875.) Vrl kot duhovnik, sadjerejec in državnik.

gimi hotelji in prodajalnicami -- skoraj v vsaki hiši se katera nahaja — starega gradu na hribu; steze do dupline Masabielske, dupline same, rožnivenške cerkve ter bazilike nad cerkvijo? Kdo še ni čul o čudežih, ki so se tam godili in se še godijo, kdo se ni v duševnem in telesnem bolu proseč in ihteč pozval do Lurške matere Božje? Pač mnogi, mnogi verni katoličani so to že storili. Pa ne le samo ti, tudi drugoverci, še celo pogani so ginjeni po pripovedbi čudežnih dogodbe v Lourdes, klicali na pomoč to kraljico svetnikov, našli pomoč, ter so se spreobrnili. Kateri katoličan bi ne veroval čudežev Lurških? Lourdes sam je čudež in brezštevlni čudeži se tam godijo. Tu se ozdravljajo bolezni, nad katerimi se skušajo zdravniki zaman, da nas to polni osupljenjem. Pa še kaj več je to. V sedanji dobi, v dobi prevzetnega odnikanja nadnaravnega, verske brezbriznosti, drznega odpada od vere, ki se ne vrši iz prepričanja, ampak iz svetnih nagibov: v tej dobi torej se je dvignilo svetišče katoliške vere, češčenja blažene Device, brez madeža spočete, tam v neznani oddaljeni gorski dolini. To svetišče nase vleče pozornost vsega sveta ter sili vse, tudi nevernepečati se s skrivnostmi sv. vere. Tu se shajajo možje učenjaki, modroslovci, naravoslovci, zdravniki proučavati stvar, katero je moderno naziranje sveta smatralo zastarelo. Iz vseh dežel prihajajo romarji, na tisoče, na stotisoče, na milijone jih pride. Zelo bolne semkaj donšajo, na telesu in na umu bolni padajo pred duplino na kolena, pijo iz tu izvirajočega studenca, umivajo se v piscini (ribnjaku). Zvečer se obhaja spreved s svečami, izhaja iz dupline, pomika se v krogu okoli marmorne sohe Device Marije na prostor pred cerkvijo, ter se vrača tisočglasnim: „Ave Marija, Češčena si Marija“, nebeško kraljico proslavljajoč. Tedaj bliskoma zažari krasna cerkev na skali v mnogobarveni električni luči, venec bleščeče svitlobe obdaja Marijino soho, povsod luči, povsod vzradoščenimi obrazi, povsod izraz navdušenja ob teh številnih pobožnih ljudeh. Ako se svetne slavnosti obhajajo z vsim sijajem, z razsvetljavami in ognjemeti, zakaj da bi se tudi sveto ne počastilo na tak učinka polen način? To Francozi še bolje umejo nego drugi narodi; blagor jim, ako to store tudi v Božjo čast.

Po dnevu in po noči se dvigujejo v zrak tu nabožni vzdihljeji, molitve, popevke, enako številne so množice, dasi osebe menjavajo, na vseh oltarjih se že zarano bero sv. maše in popoldne so zbrani pri duplini vsi vseh narodov, imeuitni in priprosti, mestjani in kmetje, vojaki, duhovniki

in laiki in mnogo deklet belo oblečenih z višnjevimimi prepasi in belimi pajčalonimi — taka je bila namreč obleka nebeške prikazni v duplini. — In iz cerkve pa se nese Najsvetejše do dupline in od tod v slovesnem sprevedu okoli sohe. In tu se godi največ čudežev. Zroč na Najsvetejše se dvigujejo bolniki, hromci, razni neozdravljivi . . . Ob stenih v lurški jami visi na stotine bergelj; kdo pa more šteti nevidne berglje, ki so ondi obešene v duhu, to je: komu so znane vse milosti dušne in telesne, ondi na priprošnjo Brezmadežne, zadobljene od Boga?

Glede tega izrednega tekmovanja se razumejo še le polno in po vsem besede, ki jih je Devica Marija dne 18. februarja 1868 govorila Bernardiki Soubirons:

„Jaz želim videti tu veliko ljudi“.

In dne 23. februarja pa:

„Pojdi k duhovnikom ter jim reci, naj se tukaj zida kapela in naj ljudje semkaj v sprevedu prihajajo.“

In prišli so. Kaj je tedaj Lourdes? Zbirališče vernih kristijanov, svetišče Marijinega češčenja, trdnjava zoper moderno brezverstvo.

„Kaj naj še rečem“, vpraša neki božjepotnik? Ali naj še pripovedujem, da sem molil pred duplino, da sem iz studenca zajel vode ter jo pil, da sem bil pri procesiji, da sem v rožnivenški cerkvi maševal, da sem si ogledal in občudoval baziliko in ondoto zakladnico, da sem poljubil skalo, kjer se je prikazala brez madeža Spočeta, ter ji svoje in drugih zadeve naznanil in priporočil, ter da sem bil uslišan v marsičem?“

Sv. Bernard pravi: „Ni še bilo slišano, da bi tisti ne bil našel pomoči, kateri je Mater Božjo prosil njene priprošnje. „Te besede se dajo tudi pri Lurdu navesti. Zanesljivo smem torej reči: „Trdno sem prepričan, da bode dosegel kako milost, ki v Lourdes blaženo Devico na pravi način kliče na pomoč — na tistem kraju, pravim, kjer je ona že tolikrat pokazala svojo nebeško moč in kjer je jasno izrazila svojo željo, naj tje dohajajo ljudje.“*) Ker pa Mati Božja

*) Nahaja se pač na svetu mnogo Marijinih svetišč, znamenitih po posebni naklonjenosti in milostih Matere Božje — posebno slovi Marijino Celje. Vedidel se opira njeno češčenje na kako čudodelno podobo v Lourdes pa se je kraljica nebes sama prikazala in sicer večkrat. V Lurdu je izvolila ubogo pastarico ter z njo govorila v nje materinskem jeziku in dogmo (versko resnico) sv. Cerkve takorekoč sanctionirala (potrdila) rekoč: Jaz sem brezmadežno Spočetje. Bernardika je bila neposrednja, na tisoče vernikov in nevernikov pa je bilo posrednja priča teh prikazni v skalnati duplini. Odkar je Krist na zemlji bival, dogodilo se je mnogo čudovitega v obsegu cerkvenega življenja — dogodki v Lourdes pa se prištevajo največjim dejstvom te vrste.

vabi na obisek. potem se isti, ki sluša to vabilo, ne bode mogel pritožiti nad njeno gostoljubnostjo in darežljivostjo.“

Pač so redki oni, ki morejo romati v Marijino svetišče v Lourdes. A tega nam tudi treba ni. Vsaj nam preostaje Marijinih svetišč na slovenski zemlji n. pr. na Žalostni gori, na Zaplazu, na sv. Višarijah, na Brezijah pri Mariji pomagaj, kjer bode 7. oktobra na Marijin praznik posvečena cerkev, ki jo je bil zgradil pred 8. leti tedanji župnik mošnjiški in sedanji dekan starološki, veleč. g. Francišek Kummer. Zdi se, kakor da nas tudi tu vabi nebeška kraljica k studencu milosti. In verni Slovenci vseh stanov se radi odzivajo njenemu materinemu klicu ter hite tja, počastit svojo gospo, potožit vesoljni materi krščanstva, svoje težave ter jo prosit pomoči. Zlasti po letu meseca avgusta in septembra jih gre na tisoče nabožnih kristijanov obiskat Marijina svetišča ter se priporočat njenemu varstvu. Ne le ženske, tudi moške in mladeniči ob taki ugodni priliki prejmejo tam sv. zakramente ter tako skrbe za izveličanje svojih duš.

Kdo pač porajta na očitanja brezvernih ljudij, ki nasprotujejo romanju, ter ugovarjajo, da romarji potratijo veliko časa in dosti denarja potrošijo! To očitanje bolj zadeva razna društva, ki prirejajo različne slavnosti ob raznih prilikah, na pr. ob obletnicah i. dr. ter nudijo često causam bibendi (veselje ob bokalih). Ako tako svetna društva napravljajo daljne izlete, shode, kako da bi ne smeli kristijani hoditi na božja pota, kjer se odpočijejo od teže in vročine dneva, od truda in skrbi, ter iščejo pomoči in tolažbe za svoje truda in skrbi polno življenje!

Mnogi kristijani bi pa radi šli na božjo pot, pa ne morejo, ker so zadržani po stanovskih opravilih ali kako drugače. Tako na pr. redovniki in redovnice ne morejo zapustiti samostana, ali Marija tudi sluša njihove prošnje iz ozke celice se dvigajoče. Marsikateri jetnik, bivajoč v temni, zaduhli ječi, zdihuje k Mariji, rešenici jetnikov, in Marija mu bo izprosila telesno polajšanje in duševno tolažbo. Vsak pa, kateri koli išče Marijine pomoči pravim srcem, bodi si doma, bodi si na božji poti, našel je bode po besedah, nanašajočih se na Marijo: „Kdor mene najde, najde življenje in prejme izveličanje od Gospoda.“

Župnik Alojzij Kummer.

Nekaj o sv. rožnem vencu.

Sv. rožni venec lahko primerjamo veličastnemu svetišču, ki je sezidano v čast božjo in v naše pomiloščenje. Pri tem svetišču vidimo zidovje, vidimo

krasno notranjo opravo in slednjič Najsvetejše, radi katerega je zidovje in oprava.

Sv. rožni venec pričenjamo z apostolsko vero. Vera je ono veličastno svetišče, v katero stopimo in se posvetimo in zatopimo v premišljevanju vzvišenih božjih skrivnosti.

Nato molimo očenaš in tedaj obujamo dejanje upanja. Upanje je, kar imenujemo notranjo opravo svetišča sv. vere. In po vsej pravici! Saj v očenašu je izraženo vse, česar potrebujemo za naše življenje, da bomo enkrat srečno v nebesa prišli. V očenašu so določno povedane dolžnosti, katere mora človek imeti do Boga, do svojega bližnjega in do samega sebe. Sedem prošnja očenaševih nas dela sposobne, da se udeležujemo ljubezni božje, da pristopamo k mizi Gospodovi in ga prejmemo v svoja srca.

Najsvetejše, predmet naše ljubezni so pa svete skrivnosti našega odrešenja. Radi teh skrivnosti je celo svetišče, zidovje in oprava t. j. vera in očenaš Vera in upanje oklepata Najsvetejše naše ljubezni.

In te svete skrivnosti se nam nudijo v hrano v Češčenimariji kot v dragoceni posodi, saj se Marija imenuje glede na naše odrešenje „posoda duhovna“, „posoda časti vredna“. Ona je naša priprošnjica, naša posredovalka pri Bogu.

Vero molimo samo enkrat; ker v eni, nerazrušljivi veri se hočemo za vedno ustanoviti, hočemo vedno živeti, v njegovem svetišču t. j. veri hočemo biti takorekoč doma, a domovina je le jedna.

Očenaš, t. j. svoje upanje, večkrat ponovimo. Očenaš je (kakor smo rekli) notranja oprava tega svetišča, ona hrana, s katero se preživljamo; a hrana se porabi, zato se mora ponavljati.

Češčenomarijo molimo vselej po desetkrat, t. j. skoro brez konca in kraja, saj Marija tudi zasluži, da jo častimo brez konca in kraja, da jo z vsim srcem ljubimo. Ljubezen je ona čednost, ki bo večno trajala. Vera bo enkrat minula, upanje bo minulo, a ljubezen ne bo minula. V rožnem vencu se nam odseva v svoji ljubezni Mati Božja, saj je ona kraljica sv. rožnega venca, ona je tista častivredna posoda božjih skrivnosti, ki v nas vnmajajo ljubezen do Boga.

In slednjič se v iskreni hvaležnosti zatopimo v brezno božje milosti in trepetaje izrekamo slavospev presveti Trojici z „čast bodi Očetu in . . .“

Kaj ne, dragi bralec, kako je v rožnem vencu vse urejeno, kako duhovito, kako vzvišeno!

— k —

Ugovori in odgovori.

Francosko napisal Abbé de Ségur.

(Dalje.)

XXV.

Bog ne potrebuje mojih molitev. Brez moje molitve vé, česar potrebujem.

Odgovor: Res je, Bog je vseveden; a zelo napačno bi bilo iz tega sklepati, da ti ni treba moliti. Seveda Bog ne potrebuje tvojih molitev, zakaj tvoja molitev ne izpremeni prav nič njegovega neizpremenljivega, brezkončnega blaženstva. Toda zahteva pa, da Mu čast izkazuješ, da se Mu zahvaljuješ, da

Ga moliš; in ker si Njegova stvar, Njegov otrok, dolžan si Mu tudi molitve. On je početnik tvojih misli, torej ima pravico do njih in ker hoče, da nanj misliš, moraš to tudi storiti. Prav tako ti je podaril srce, tedaj ima enako pravico do tvoje ljubezni in zahteva, da mu prostovoljno in iz ljubezni daruješ svoje srce. Seveda Bog ve vse tvoje potrebe še bolj nego ti sam. Ne razkralaj Bogu svojih potreb zato, da bi jih spoznal, ampak da se ti sam spominjaš svoje slabosti in da nikdar ne zabiš svoje odvisnosti od Njega.

Radi tebe je molitev zapovedana, a ne radi Boga. On zahteva, da Ga prosiš in moliš, ker je prav, da izkazuješ Bogu svoje spoštovanje, da misliš na Onega, ki vedno na te misli, da ljubiš Onega, ki je največje dobro in ki je tvoj prvi in največji dobitnik. A zapovedana je tudi radi tega, ker je dobro, koristno in potrebno, da moliš Boga — kaj je pač vzvišenejšega, sladkejšega, priprostejšega in lažjega nego je molitev!

Molitve je najblaže človekovo opravilo na svetu. Molitev posveti in oplemeni vsa naša dela in stori, da so dostojna razumnega bitja.

Molitve je človeška misel, ki se pozivlje k Bogu, k najdostojnejšemu predmetu naših opravil.

Molitve je človeško srce, kadar se združuje z Bogom, ki je sama dobrot, sama popolnost, sama ljubezen, ki nas edino zadovoljiti more.

Molitve je otrok, ki se razgovarja s svojim ljubeznjivim Očetom.

Molitve je prijateljica, ki zaupno občuje s svojim Prijateljem.

Molitve je pomiloščena grešnica, ki je usmiljenja izprosila od Onega, kateri je rekel: „Ne bodem od sebe odbil onega, ki pride do Mene.“

Molitve je tolažnica v vseh bridkosti in težavah, molitev je naše notranje sreče zaklad, kojega nas ne more nihče oropati. Da, molitev je v nas, molitev smo mi sami, kadar mislimo na Boga in Ga ljubimo.

O molitvi lahko isto rečemo, kar o božji ljubezni; Ona je prav tako sladka; in Bog, ki veleva moliti, veleva le zato, da bi bili enkrat blaženi. Tudi naš Izveličar, ki je prišel na svet le zato, da bi nas osrečil, ni nič drugega bolj priporočal nego molitev. Evangelij sv. Luke nam poroča (18, 1), kako je učil: „Da je treba vedno moliti in ne jenjati.“ To se pravi: „Navadi svojo dušo, da misli pred vsim na Boga in da Ga ljubi.“

Molitve je podlaga krščanskemu življenju. Molite torej iz polnega srca, ne samo z ustnicami, ampak iz vse svoje duše. Zahvaljajte se Bogu vsak dan zjutraj in zvečer Sv. Vincencij Pavlanski je nekoč rekel: „Ne pričakuj ničesar od človeka, ki ne opravlja zjutraj in zvečer svojih molitev.“

Moli v nadlogah, moli v nevarnosti, moli v izkušnjavah. In če si grešil, moli, da zadobiš odpuščanje. Moli pri vseh svojih opravkih in sploh ob vsaki priliki.

Nobena molitev ni pred Bogom mala in nobena se ne izgubi brez zasluženja za večnost. Ako bodeš rad in pridno molil, bodeš čist in dober, in mir bodeš užival v svojem srcu. Sredi vseh nadlog tega življenja bodeš imel notranjo tolažbo, ki te bode krepila, in kadar umrješ, žel boš sad

svojega molitvenega truda. Jezus Krist ti bode rekel, kakor je obljubil vsem pravičnim: „Prav, dobri in zvesti hlapec! Ker si bil v malem zvest, postavil te bodem nad veliko; pojdi v veselje svojega Gospoda!“ (Matej 25, 23.)

(Dalje pride.)

A. M.

Cesar v Gorici ob štiristoletnici.

Za slavnostna dneva 29. in 30. septembra t. l. se je prilikom prihoda Nj. Veličanstva v Gorico ter bivanja tam izdal naslednji „spored“:

1. Ko se Nj. Vel. presv. cesar dne 29. septembra ob 9. uri predpoldne pripelje na Goriško postajo, sprejmu ga slovesno načelniki ljudskih zastopov in oblastev.

2. Mestna godba pojde iz magistratne ulice v „Via Giardino“ poprej tja z mestno zastavo na čelu; za njo pa se bodo pomikala mestna društva.

3. Ob straneh ceste „Corso Francesco Giuseppe“ in vrtni ulice se razpostavijo lepo vredjene deputacije mest in občin z dežele, društva in šolska mladina.

Da se oljša redno občevanje in zbiranje skupščin, zbirale se bodo pred 8. uro občinske deputacije iz okrajnega glavarstva gradiškega na Rojcah, one iz tolminskega glavarstvenega okraja in tiste, katere pridejo od severne in zapadne strani, na Goričici (pred Katarinijem), one iz Sežanskega polit. okraja in ki pridejo z drugih strani goriškega okraja: na trgu sv. Antona. Deželni reditelji, koje bo poznati po belo rudečih trakovih pripetih na prsih, bodo vreljali, vodili in mesta odkazovali posameznim skupinam in godbam.

4. Ko se prikaže Nj. Vel. izstopivši s postaje, zasvira goriška mestna godba cesarsko himno in sprevid se bo pomikal po naslednji vrsti:

a) Kočija goriškega župana; b) kočija cesarskega namestnika; c) kočija cesarjeva s spremetvom; d) kočija deželnega glavarja in odbora; e) kočija dvornega svetnika viteza Bosizio; f) kočija mestnih podžupanov; g) kočija javnih zastopov in oblastev, na svoj dvorec v glavarstveno palačo.

5. Ob 10^{1/2} se pokloni Nj. Veličanstvu deželni zastop z župani mest in kmečkih občin na cesarjevem dvorcu ter Mu slovesno izroči spominjsko svetinjo.

6. Ob 3^{1/2} popoldne se slovesno razkrije spominjska plošča na licu deželne hiše na trgu prvostolne cerkve — in sicer prav kadar se popelje cesar mimo.

7. Koj po tem bode ogled sadne razstave na trgu starega sv. Antona in za tem slovesna otvoritev mestne hiralnice „Francesco Giuseppe I.“

8. Zvečer bode velika razsvetljava mesta s kresovi po višinah in ob 8. uri velika bakljada in godbeni koncert na Travniku.

9. V jutro 30. septembra obiše Nj. Veličanstvo deželni muzej, ki se slovesno otvori v palači na Korenju.

Tržišča in ulice se okrasijo s slavoloki, zastavami i dr.; hiše z zastavami in drugimi okraski.

„Primorski list št. 40. — 27. sept. 1900.“

Dvorna obeda bosta in sicer prvi jutri zvečer, saboto 29. septembra ob 6tih, drugi nedeljo, 30. septembra, popoldan ob 1 in 1/2. Povabljeni so, razun drugih, tudi vsi deželni poslanci.

Cesar se odpelje nedeljo, 30. septembra, popoldne ob 4. iz Gorice ter pride ob 4.56 v Nabrežino. Tu se mu poklonijo razna društva iz Nabrežine in okolice z narodnimi zastavami. Cesar se povrne v Hetzendorf pri Dunaji, kjer bo ponedeljek jutro, 1. oktobra. Od tod se takoj pelje v grad Schönbrunn — Vrzdeneec.

Po „Gorica“ št. 78. z dne 28. sept. 1900.

Koj po prihodu v Gorico, saboto, je bil cesar pri slovesnem „Te Deum“ v cerkvi sv. Ignacija; kot je bil tudi nedeljo ob 8. v Šentpetru pri tih kardinalovi maši. Tu v Št. Petru je pomolil na grobu svojega odgojitelja grofa Coronini.

Cesar se je vrnivši se iz Gorice pripeljal nedeljo, 30. septembra, ob 7.58 zvečer v Ljubljano. Poned. 1. oktobra ob 5. zjutraj je bil že na Dunaji.

Po poročilu raznih listov.

I. Bratovske zadeve

molitvenega apostoljstva.

Nameni za mesec september 1900.

(Spis potrdili in blagoslovili sv. Oče.)

a) Glavni namen:

Apostoljska gorečnost.

„Prišel sem, da prinesem na zemljo ogenj, in kaj hočem družega, kakor da gori?“ (Luka 12. 49) Te besede božjega Odrešenika pomenjajo po menenju razlagalcev sv. pisma najpoprej njegovo ognjeno ljubezen, po kateri vžgan je Spasitelj sveta gorel za čast svojega nebeškega Očeta in za rešitev človeškega rodu.

Trideset let je miroval ta ogenj kakor skrit pod pepelom, da potem v javnem življenju vsplapola tem višje in svitleje. Že pri njegovem prvem nastopu prime Izveličarja sveta jeza zaradi onečaščenja hiše njegovega Očeta, tako da se njegovi učenci nehote spomnijo besed psalmistovih: „Gorečnost za Tvojo hišo me razjeda“. (Ps. 68. 10.) Ista gorečnost je gnala Izveličarja od mesta do mesta, od sinagoge do sinagoge. Tu govori ljudstvu, ki mu sledi zvesto in ukaželjno, ondi šiba brez strahu napake potuhnjenih farizejev. Sedaj ga vidimo, kako čaka kot dober pastir lačen, truden in zmučen pri Jakobovem vodnjaku izgubljene ovce, potem zopet, kako zdravi bolnike in oprošča obsedence hudobnega duha. Noči prečuje v molitvi, da ob jutranji zarji iznova začne svoje izveličalno delovanje. Ista gorečnost za naš dušni blagor ga spravi slednjič na križ in ga drži v tabernaklju pri nas do konca časov.

Res, prišel je, da prinese „oganj“ na zemljo. Ognjišče pa mu je njegovo božje srce, na katerem ogenj ne ugasne nikoli. Hotel je tudi, da naj gorl vedno dalje: „Kaj hočem družega, kakor da gori?“

Kristov izgled in nauk je obognjevitil apostole, katerih gorečnost je v malo letih izpremenila obličje zemlje. Predno jih je zapustil njihov gospod in mojster, dal jim je povelje: „Pojdite in učite

vse narode“ (Mat. 28. 19.), in zgodovina priča, kako zvesto so izpolnili to naročilo. Z močjo sv. Duha, ki jih je na binkoštni praznik razsvetlil in okrepljal s svojo milostjo, so šli po vsem svetu hrepeneč po razširjenju Kristovega kraljestva in po rešitvi duš. Med raznim pomanjkanjem, trpljenjem, preganjanjem in med vsakovrstnimi nevarnostmi pa niso izgubili svoje gorečnosti, ampak so dobivali za njo vedno novega netila. Da, ognjevitava navdušenost sv. Pavla za neumrljive duše se povzdiguje do tako visoke stopnje, da celo v pregnanstvu želi biti brez Krista mesto svojih bratov, prav kakor nekaj Mojze, ki je prosil Gospoda, da naj raje njega izbriše iz knjige življenja, kakor da bi pokončal svoj izvoljen si rod.

Ta gorečnost apostolov je prišla tako rekoč v pregovor, in še dandanes ne moremo dati nobenemu kristijanu lepšega spričevala, kakor če moremo hvalliti njegovo gorečnost in ga imenovati pravega apostola.

Taki apostoli so bili največ zlasti nasledniki prvih oznanjevalcev vere, katere je bil Krist sam razposlal, — papeži in škofje katoliške cerkve, izmed katerih so mnogi svojemu neumornemu delovanju pritiskali krvavi pečat mučeništva. Ista gorečnost je navdajala poznejše oznanjevalce vere. sv. Cirila in Metoda, sv. Bonifacija, Avgušтина, Gala in dr. Silila je sv. Dominika, Frančiška, Ignacija in mnoge druge ustanovitelje raznih redov, da so se v svojih duhovnih sinovih tako rekoč potisočeri, da bi ves svet pridobili nebu.

Hvala Bogu, tudi dandanes nahajamo še kristijane tako plemenitega, svetega mišljenja. Njihovo gorečnost ohraniti in še bolj poživiti, tam, kjer je ponehala, iznova jo obuditi in v srca, ki je do sedaj še niso poznala, jo vsaditi — to je cilj, katerega je imel pred očmi sv. oče pri določitvi molitvenega namena za ta mesec. Pri tem pa ne misli samo onih, ki slede apostolom v službi sv. duhovništva. Leti naj se seveda v prvi vrsti pokažejo vredne svojega visokega poklica, da jim ne bode graja, kakor je Bog po sv. Ivanu karal predstojnika efežanske občine: „Ali zoper tebe imam, da si izgubil prvo svojo ljubezen.“ (Razod. 2. 4) Apostoljski duh naj tudi navdaja srca plemenitih lajkov. Kajti tudi leti so poklicani, po svojih močeh pomagati pri duhovni stavbi cerkve božje — pri širjenju Kristovega kraljestva na zemlji.

Leta 1864. je bival sloviti zgodovinar Ivan Janssen nekaj časa v Rimu in tam je imel večkrat srečo, da je občeval s papežem. Pri njegovi zadnji avdijenci mu je podaril Pij IX. srebrno svetinjo, ki je kazala na jedni strani papeževo podobo, na drugi pa umivanje nog sv. Petra. „To“, je rekel sv. Oče, „dajem navadno samo „apostolom“; toda ti kot zgodovinar moraš tudi izpolniti svojo apostolsko dolžnost.“ Sv. oče je imel prav; dandanes, ko se „nebo in pekel bojujeta med seboj po popirju s črkami“ (Alb. Stolz), je apostoljska naloga, s peresom braniti in pospeševati resnico. To je apostoljstva katoliškega časnikarstva, katerega se poleg pisateljev lahko udeležujejo tudi oni, ki se trudijo, da bi razširjali dobre knjige in časnike, zabranjevali pa slabe.

Dalje govorimo o apostoljstvu v krščanski rodbini. Apostol je lahko oče, ki pazi na versko

vzgojo in na red med družino in med posli, ki s svojim lastnim izgledom bodri h krščanskim čednostim in k natančnemu izpolnovanju božjih in cerkvenih zapovedij. Angeljsko more delovati žena kot soproga, kot ljubeča mati in dobra gospodinja. Brat ali sestra vpliva lahko prav tako dobrodejno na svoje brate in sestre, kakor pogostokrat slabi otroci škodljivo vplivajo na druge. Tudi posel nikakor ni izključen od apostoljstva, kajti med drugim pripozna sam učeni Beda Weber, kako je izgled in priprosti pouk neke dekle pri živini napravil nanj veliko večji in trajnejši vtis, kakor predavanja njegovih profesorjev.

Ne manj važno je apostoljstvo v delalnici. V srcu nekega priprostega ključaničarskega mojstra se je rodila misel združiti se s tovariši jednakega mišljenja, da se posvetujo, kako bi ča vera ohranila in okrepila med delalstvom. Nastalo je takozvano Ksaverijevo društvo, katerega udje — sprva samo 15 — so kmalu brojili tisoče in tisoče, in po njihovi delavnosti se je izpreobrnila in povrnila k praktičnemu katoličanstvu cela vrsta ljudij, uredilo se je veliko število divjih zakonov, skrbelo se je za sto in sto ubogih, osirotelih otrok, zlasti so pa širili dobre knjige.

Tudi v vojaški suknji se nahaja apostoljstvo in še so vojaki ki se ne sramujejo po njem živeti. V njihovi bližini poneha kletvina, potihnejo dvoumni govori in nesramne besede, vsakdo čuti, kakor da bi bil pred neko višjo močjo, katero mora spoštovati in oeniti.

Častnik, čist in nedolžen v svojem življenju, — to je pridiga, ki seza bolj do srca kakor vsak cerkveni govor.

Široko polje pa se tudi odpira krščanski usmiljenosti in ljubezni do bližnjega, ki rešuje mnogo ne samo iz časnega, ampak tudi iz večnega pogubljenja. Zadnje, tako lepo zborovanje za krščansko usmiljenost na Dunaju in v Berlinu je pokazalo jasno, kako mnogoštevilna je četa prijateljev te usmiljenosti, zbranih pod zastavo križa.

Šlednjič, če živiš ubog in odločen od sveta, brez moči in veljave, hodi vsaj goreč v apostoljstvu! In ako te sili bolezen, da se ne moreš povzdigniti k mirni molitvi, izpolnuj apostoljstvo trpljenja. Daruj svoje bolečine združene z onimi božjega srca za razširjenje katoliške vere, za ponižanje sovražnikov, za cerkev in njenega poglavarja, za škofe in duhovnike, za krščanske kneze in oblastnike in za vse, ki na zunaj delujejo apostoljsko, da bi jih navdajala sveta gorečnost v boju proti peklu in proti njegovim apostolom, ki so pri svojem delu tako neumorni.

Ako pa je kdo za dobro stvar še tako navdušen, vendar ne sme pozabiti, da mora prava gorečnost imeti neke lastnosti, brez katerih je samo slamnat ogenj ter za nas in za druge škodljiva. Pred vsem mora biti gorečnost premišljena in dobro urejena. „Glej, jaz vas pošljem kakor ovce med volkove. Bodite tedaj razumni: kakor kače!“ (Mat. 10. 16.) Tako opominja Gospod sam svoje apostole. Premišljenost zabranjuje naglico in usiljivost ter nam daje priliko, da udobimo primerna sredstva in primeren način svojemu delovanju. Moder

gorečnik se zna vselej krotiti in ni podoben vrtnarju, ki s plevelom vred poruže iz tal tudi plemenite rastline. Krliko dobrega se je že vsled nemodrega, prehitrega postopanja preprečilo in uničilo!

Nič manj ne sme biti apostoljska gorečnost trdna in neustrašena. Ne razume modrosti, kdor pri nastalih težkočah izgubi pogum, zlasti če je v nevarnosti čast božja in dušni blagor bližnjega. Nevstrašenost ima lahko hude posledice: kazni, ječo, pregnanstvo ter je že tiscerim prinesla veno mučeništva. Kdor ne zna trpeti, tistega gorečnost ima kmalu svoje meje.

Prava gorečnost je potrpežljiva in doseže s svojo vstrajnostjo, kar se je zdelo nemogoče. Prosta je vsake zavisti in nevoščljivosti. Pravi apostol se veseli vseh drugih in daje Bogu hvale za vse dobro, naj se zgodi kjerkoli.

Taki apostoljski možje in take apostoljske žene naj bi bile sad naše molitve k Jezusovemu božjemu Srcu

A. Kralj.

Namen za mesec september 1900.

b) Posebni nameni:

5.) **Sv. Placid.** Pospeševalci molitvenega apostoljstva in bratovščine Srca Jezusovega. Jezi in prepiru udani ljudje. Romanje v Rim.

6.) **Sv. Brunon.** Katuzijski red. Odvrnitev javnega pohujšanja. Siromaki brez dela in zaslužka. Dobra žetev.

7.) **Rožnoveniška nedelja.** Sv. oče in siiskana cerkev. Slovenci. Hudo skušani. Vsakovečerna molitev sv. rožnega venca.

8.) **Sv. Brigita.** Švedija in Norvegija. Nestanovitni v veri. Podpiranje potrebnih cerkvenih stavb.

9.) **Sv. Ludovik Bert.** Amerika. Uničevanje pogubnega časopisja. Zabranitev mešanih zakonov. Cerkevni časniki.

10.) **Sv. Frančišek Borg.** Povrat družbe Jezusove v Nemčijo. Redovni generali. Konec dolgotrajnim razporom

11.) **Sv. Emilijan.** Več izpreobrnljencev. Ubogi stradajoči v Italiji. Zmaga nad strahom pred ljudmi.

N.

Listek.

V Mošenjski župniji na Gorenskem se izvrši na rožnivenško nedeljo 7. t. m. dvojna lepa slavnost: V župni cerkvi se blagoslovi po našem presvetlem knez-škofu zastava z umetno dovršenimi vezanimi slikami, ki najbrž prekosi vsako zdaj že precej številnih, Marijinim družbam posvečenih tovarišic. Ob osmih pojdejo družbe od podvinskega znamenja z zastavami v sprevedu pevajoč raproti družbam, ki se udeležijo druge slavnosti. Ta druga se vrši na Brezijah tako-le: V soboto 6. t. m. je na Brezijah post; zvečer je krasna razsvetljava; moški vrsteč se noč premolijo v nalašč zato pripravljenem šotoru pred cerkvijo, v katerem to noč počakajo sv. mučeniški ostanki drugega dne, ko jih kardinal in škofje zazidajo v oltarne grobke. V nedeljo bo na Brezijah veliko sv. maš od treh zjutraj pa do 7. Ob osmih je posvečevanja začetek. Sklene se isto s svetimi mašami prevzornega kardinala Jakoba Missia in dveh škofov.

Fr. B.